

BİR EVCİL HAYVANIN YAŞAMINA DAİR HER ŞEY

Prof. Dr. Alev Akdoğan Kaymaz

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa

Özet

Osmanlı döneminde Mancacılık adı verilen bir meslek oluşturarak insan eli ile sokak hayvanlarının beslenmesini sağlayan geçmişimizden bu yana, son günlerde artan köpek ısırıkları ile birlikte hayvanlara karşı görüşlü kişiler nedeni ile sahipsiz ve yaşam alanı sokaklar olan özellikle köpeklerin ötenazi yapılarak hayvan popülasyonunun azaltılması gündeme gelmiştir. Kuduz gibi zoonotik hastalık riskleri ileri sürülerek yerel yönetimler tarafından yeterli kısırlaştırma yapılmadığı için iç güdüselle olarak üreyen ve bu nedenle sayıları gün geçtikçe artan hayvanların yaşama haklarının ellerinden alınması etik değildir. Bu konuda görevini yapmayan kurumlar ile bu kurumları denetleyerek gerekli yaptırımları uygulamayan birimlerin hayvanların yaşam haklarına müdahale etmeleri yanlış bir uygulama olacaktır. Bu yazıda konu ile ilgili bilgilendirme ve çözüm önerileri sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Sahipsiz kedi ve köpekler, Hayvana şiddet, Hayvan istismarı, Yaşam hakkı, Ötenazi

EVERYTHING ABOUT THE LIFE OF A PET

Prof. Dr. Alev Akdoğan Kaymaz

İstanbul University-Cerrahpaşa

Abstract

Since our past, which enabled the feeding of stray animals by human hands by creating a profession called Mancaism in the Ottoman period, reducing the animal population by euthanizing stray animals, especially dogs whose habitat is the streets, has come to the fore due to the increasing number of dog bites and people who are against animals. It is unethical to take away the right to life of animals that reproduce instinctively and therefore their numbers are increasing day by day, due to the lack of adequate sterilization by local governments, citing the risks of zoonotic diseases such as rabies. It would be a wrong practice for institutions that do not do their duty in this regard and units that do not supervise these institutions and apply the necessary sanctions to interfere with the right to life of animals. This article provides information and for solution suggestions on the subject.

Keywords

stray dogs and cats, violence against animals, animal abuse, right to life, euthanasia

Giriş

Varlıkları ile her zaman yaşam alanımız içinde olan hayvanlar ile yakın ilişkimiz evcilleştirme ile başlamıştır. Yaklaşık olarak 11.000 yıl önce köpeklerin evcilleştirilmesi ile insanoğlu hem kendisini koruyacak hem de eşsiz koku alma kabiliyeti sayesinde avlanma sırasında büyük kolaylık sağlayacak bir partner kazanmıştır (Morey, 1994; Bergström, 2020). Daha sonra, yerleşik hayata geçiş ve çiftçiliğin başlaması ile keçi, koyun, inek, at vb. hayvanlar da evcilleştirilerek insanların yaşamlarını kolaylaştırmışlardır.

Evcilleştirme; bir türün genetik, fizyolojik, davranışsal ve bilişsel profilinin insan yapımı bir ortama uyum sağlamak üzere yeniden şekillendirildiği evrimsel bir süreci temsil etmesi olarak tanımlanmaktadır (Purugganan, 2022). Bu süreç sonunda evcilleştirilen hayvanlar besin kaynağı, koruma, yük taşıma, toprak sürme, kalite kontrol çalışmaları vb. gibi pek çok alanda insanlara hizmet etmeye başlamışlardır. Evcilleştirme ile birlikte evcilleştirilen türün hem hayatta kalması hem de üremesi aktif olarak insanlar tarafından yönetilmeye başlanmıştır. (Larson&Fuller, 2014; Purugganan, 2022)

Hayvanlar da biz insanlar gibi doğumla başlayan ve ölümle sonlanan bir süreçte sosyalleşme, ebeveyn olma, hastalanma ve yaşlanma gibi benzer evrelerden geçerler. Doğdukları ve yaşadıkları çevrenin koşullarına göre hayatta kalmalarını sağlayacak şekilde davranışlarını düzenlerler.

İlk defa 03.11.1957 yılında uzaya gönderilen Laika adlı bir sokak köpeğinden bu güne özellikle kedi ve köpekler bizler için birer yaşam paydaşı olmuştur. Yakın zamanda ülkemizde meydana gelen 1999- İzmit ve 2023- Kahramanmaraş depremlerinde hem ülkemiz hem de diğer ülkelerin arama-kurtarma köpekleri pek çok insanımızın göçük altından çıkarılmasında aktif bir rol oynamıştır. Bununla birlikte, bu hizmetleri sırasında malesef hastalanarak veya göçük altında kalarak yaşamlarını yitirmişlerdir.

Günlük hayatımızda da hayvanlar arasında özellikle insanların sadık dostu olan köpekler, görme engelli insanlara bir rehber olarak onların yaşamlarını kolaylaştırmaktadır. Evlerimizde bizlerle yaşayan evcil hayvanlardan kedi ve köpekler ise çocukların ruhsal ve sosyal gelişimleri ile bireylerde yalnızlık ve depresyon (Branson et al., 2017), biyopsikososyal gelişim (Branson et al., 2019, Gee et al., 2021), bilişsel bozukluk ve demans riskinin azalması (Virues-Ortega J.& Buela-Casal G., 2006; Branson et al., 2022) gibi birçok alanda fayda sağladığı yapılan çalışmalar ile kanıtlanmıştır. Yine benzer şekilde, herhangi bir nedenle hastanede yatarak tedavi gören çocuklarda (Branson et al., 2017) ve yaşlılarda hayvan destekli çalışmaların (Branson et al., 2020) önemli derecede hastaların iyileşmelerinde katkı sağladığı belirtilmiştir.

Yaşam Alanı Tanımlanmamış Evcil Hayvanlar: Hayvan İstismarı ve Hayvana Şiddet

Ülkemizdeki evcil kedi ve köpeklerin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte sayıları şehirlere göre değişmektedir. Ancak, burada önemli olan bu hayvanların ne kadarının evlerde ne kadarının sokaklarda veya ormanlarda yaşadığı ve daha da önemlisi yaşam alanları dışında yaşamaya

maruz bırakılan hayvanların nasıl bu duruma geldiği net bir şekilde irdelenmemektedir. Özellikle küçükken çok sevimli olduğu için sevilen ancak daha sonra hevesin geçmesi, tatil dönüşü evde bakılmak istenmemesi, hastalık durumlarında tedavi ve bakım (aşılar ve parazit uygulamaları, uygun gıda) ücretleri, boşanmalar, hastalık veya kazalar nedeni ile engelli (görme veya ortopedik) olmaları veya yaşlanmaları gibi pek çok sebepten dolayı kontrolsüzce sokağa atılan hayvanların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Gıda Tarım, Orman ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hazırlanan Kedi, Köpek ve Gelinciklerin Kimliklendirilmesi ve Kayıt Altına Alınmasına Dair Yönetmelik (Resmi Gazete Tarih: 26.02.2018, Sayı: 30344) gereğince 31.12.2022 sonuna kadar evcil kedi ve köpeklere çip takılması zorunluluğu olmasına rağmen özellikle köpek popülasyonunda artış ve köpek ısırma vakalarının sosyal medyaya yansımaları devam etmektedir.

Evlerimizde bizlerle birlikte yaşayan kedi ve köpekler eğer şanslılarsa sevgi ve şefkat yanında yaşadığı bireyler tarafından bütün aşıları, parazit ilaçlamaları, kısırlaştırma, hastalandıkların gereken bakım (tarama, tıraş, tırnak kesimi, anal bez temizliği vb.) ve tedavi bakımları ve yaşam kalitelerini artıracak beslenme ve destek uygulamaları yapılmaktadır. Ancak bazen evde bakılmalarına rağmen kısırlaştırılmayan cins hayvanlar sürekli çiftleştirilmekte ve doğan yavruları satılarak maddi kazanç elde edilmektedir. Bu durum hayvanın yaşam süresini kısalttığı gibi yaşam kalitesini de düşürmektedir. Diğer taraftan, satılan yavruların satın alan bireyler tarafından bir süre sonra terk edilmesi ve/veya sokağa bırakılması nedeni ile sokaktaki hayvan sayısı kontrolsüzce artmaktadır. Bu durum sokaklarda hayvanların aç kalmalarına, trafik kazaları nedeni ile sakat kalmaları veya ölmeleri ile sonuçlanmaktadır. Bu durum insanoğlunun maddi menfaat karşılığında hayvan istismarı ve hayvana şiddet olarak tanımlanmaktadır.

Bazen yaşam alanı (ev, iş yeri, kömürlük, bahçe, ağıl, kafes vb.) belirli olarak kabul edilen evcil hayvanlardan özellikle Pitbull, Kangal vb. ırkı köpekler tek başına uygun olmayan karanlık yerlerde, aç bırakılarak köpek dövüşü için yetiştirilmekte ve bu nedenle erken yaşta yaşamlarını kaybetmektedirler. İnsanların para kazanmak amacı ile hayvanlara karşı gerçekleştirdiği bu eylemler hayvan istismarı ve hayvana karşı bir şiddet uygulamasıdır.

Bununla birlikte, genellikle köpek dövüşlerinde kullanılan “Amerikan Pitbull Terrier, Dogo Argentino, Fila Brasileiro, Japanese Tosa, American Staffordshire Terrier ve American Bully” ırkı köpekler Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı’nın 07.12.2021 yıl ve 2021-48 sayılı Genelgesi kapsamında tehlike arz eden hayvanlar olarak belirlenmiştir. Buna göre 5199 sayılı Kanunun yukarıda belirtilen 14. maddesi hükmü uyarınca, adı geçen ırklardan köpekleri üretmek, sahiplenmek, sahiplendirmek, barındırmak, beslemek, takas etmek, sergilemek, hediye etmek ve bunların ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak yasaklanmış olup bu hükme aykırı davrananlara 5199 sayılı Kanunun 28 inci maddesi kapsamında idari yaptırım uygulanması kararı alınmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 06.10.2022 tarihinden (URL 1, 2022) bu tarihe kadar toplam 24.872 adet tehlike arz eden köpek kimliklendirilerek kayıt altına alındığı bildirilmiştir. Ancak kısırlaştırma ücreti ve alıkoyma sebepleri nedeni ile hala kimliklendirilmeyen çok sayıda belirtilen ırklarda köpek bulunmaktadır. Diğer taraftan, el konularak toplanan hayvanlar ise tek başlarına bir kafeste yaşamaya çalışmaktadır.

Benzer şekilde hayvanat bahçelerinde, sirklerde ve gösteri alanlarında (ayı oynatma), büyük akvaryumlar ve su parklarında (yunuslar vb.), yarış parkurlarında (at yarışları vb.), av ve avcılık, bahis mekanlarında (horoz dövüşleri, deve dövüşleri vb.), deney hayvanları üzerinde tekrarlanan ve kozmetik alanda yapılan deneysel çalışmalar, tıbbî amaçlar dışında kulak ve kuyruk kesme, kafes tavukçuluğu, acılı kesim (küçükbaş ve büyükbaş hayvanlar), ağır yük taşıtma, hayvanları üreterek ticaretini yapmak, kaçak hayvan ticareti yapmak, uygunsuz yaşam alanı ve bakım gibi nedenler ile hayvanlar bazen bilerek bazen de istemeyerek istismar ve şiddete maruz kalmaktadır. Bunun dışında, ülkemizde başta köpekler olmak üzere inekler ve eşekler yaygın şekilde cinsel istismar eylemleri ile karşı karşıya kalmaktadır. İnsanları ısırarak suçlanan köpeklerin bir kısmı yiyeceklerle kandırılıp boynundan bağlanarak cinsel organından içeriye uygunsuz materyallerin sokulması ve/veya tecavüz nedeni ile yaşamını yitirmektedir.

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ve Uygulamaları

Ülkemizde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 2004 yılında yürürlüğe girmesi sağlanan (Resmi Gazete, 2004), ve 2021 yılında yeniden düzenlenen 5199 sayılı “Hayvanları Koruma Kanunu” nun 1. Bölüm- Amaç, Kapsam, Tanımlar ve İlkeler’de belirtilen İlkeler, Madde 4. Hayvanların korunmasına ve rahat yaşamalarına ilişkin Temel İlkeler’in ilk üç bendinde:

- a. *Bütün hayvanlar eşit doğar ve bu Kanun hükümleri çerçevesinde yaşama hakkına sahiptir.*
- b. *Evcil hayvanlar, türüne özgü hayat şartları içinde yaşama özgürlüğüne sahiptir. Sahipsiz hayvanların da, sahipli hayvanlar gibi yaşamları desteklenmelidir.*
- c. *Hayvanların korunması, gözetilmesi, bakımı ve kötü muamelelerden uzak tutulması için gerekli önlemler alınmalıdır, denilmektedir.*

Aynı Kanun’un 1. Bölüm- Hayvanların Sahiplenilmesi, Bakımı ve Korunması, Sahipsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması hakkında Madde 6’da “Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır.” ifadesi kullanılmaktadır. Yine aynı Kanunun 2. Bölüm Son ve Geçici Hükümler bendinin belediyelerin sorumluluğu- Ek Madde 1’de “Büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve nüfusu yirmi beş bini aşan büyükşehir ilçe belediyeleri ile diğer belediyeler, sahipsiz veya güçten düşmüş ya da tehlike arz eden hayvanların korunması ve bakımının yapılması ile rehabilitasyonunun sağlanması amacıyla hayvan bakımevleri kurar.” denilmektedir. Bu konuda yerel yönetimlere büyük görev düşmesine karşın, kısırlaştırma oranının gerekenin altında kalması nedeni ile hem sokaklardaki hayvanların hem de ormanlara atılan hayvanların sayısı artmaya devam etmektedir. Hayvan sayılarındaki bu artış kendi inisiyatiflerinde olmamasına karşın onların aleyhine olmaktadır.

Hayvan popülasyonunun artışı ile birlikte zoonotik hastalıklar da gündeme gelmekte ve halk arasında bir infial yaratmaktadır. Oysa ki; evlerde bakılan hayvanlar düzenli olarak bir veteriner hekim kontrolünde olduğunda sağlık açısından bir risk taşımamaktadır. Sokakta yaşamak zorunda kalan ve sürü mantığı ile hareket eden köpeklerin ise yerel yönetimlerce kısırlaştırma ve kuduz aşılama çalışmalarının yapılması zorunludur. Bugün kuduz hastalığı üzerinden yapılan spekülasyonlar doğru ve uygun aşılamaya ile üstesinden gelinebilecek bir durumdur. Bu uygulamalar düzenli şekilde yapıldığında ülkemiz iç-dış ticaret ve turizm açısından dikkat edilmesi gereken ülkeler listesinde yer almaması sağlanabilecektir.

2021 yılında yapılan düzenleme ile hayvanlar mal kapsamından çıkarılarak, hayvana şiddet (cinsel saldırı ve tecavüz, bir hayvan neslini yok etmek, kasten öldürmek, işkence etmek veya acımasız ve zalimce muamele eyleminde bulunmak, dövüştürmek) eyleminde bulunanlara adli ceza verilmesi kararlaştırılmıştır. Yine aynı maddede, “bu maddede düzenlenen suçlara konu olan ve 24. Madde (Bu Kanunun hayvanları korumaya yönelik hükümlerine aykırı hareket eden ve bu suretle bulundurduğu hayvanların bakımını ciddi şekilde ihmal eden ya da onlara ağrı, acı veya zarar veren kişilerin denetimle yetkili merci tarafından hayvan bulundurma yasaklanır ve hayvanlarına el konulur. Söz konusu hayvan yeniden sahiplendirilir ya da koruma altına alınır uyarınca el konulan kedi ve köpekler ile Bakanlıkça uygun görülen diğer hayvanlar koruma altına alınarak bakımevi bulunan en yakın belediye tarafından hayvan bakımevine götürülür.) uyarınca el konulan kedi ve köpekler ile Bakanlıkça uygun görülen diğer hayvanlar koruma altına alınarak bakımevi bulunan en yakın belediye tarafından hayvan bakımevine götürülür” denilmektedir. Halbuki günümüzde geçici bakımevi binası bulunmayan ve bu nedenle bu hizmeti yerine getirmeyen birçok yerel yönetim bulunmaktadır. Ancak bu kurumlar yeterince denetlenmediği ve cezalandırılmadığı için bugün yine hayvanlar ötenazi tehdidi altında kalmakta hatta içinde zehirli madde bulunan gıdalarla hayvanlar toplu halde zehirlenebilmektedir.

Yerel yönetimlerin doğru ve planlı bir kısırlaştırma program uygulamalarının olmaması nedeni ile sokaklardaki kedi ve köpek popülasyonunun artışı ile birlikte köpek ısırıkları ve kuduz vakaları gündeme gelmektedir. Bu durumdan zararlı çıkan tek taraf da malesef hayvanlar olmaktadır. Oysa ki 5199 sayılı kanunun 4. Maddesi: “Hayvanların Kesimi, Öldürülmesi ve Yasaklar” bölümünün 14. Maddesinde belirtilen maddeler açık ve nettir:

Madde 14- Hayvanlarla ilgili yasaklar şunlardır:

- a. Hayvanlara kasıtlı olarak kötü davranmak, (...) dövmek, aç ve susuz bırakmak, aşırı soğuğa ve sıcağa maruz bırakmak, bakımlarını ihmal etmek, fiziksel ve psikolojik acı çektirmek.
- b. Hayvanları, gücünü aştığı açıkça görülen fiillere zorlamak.
- c. Hayvan bakımı eğitimi almamış kişilerce ev (...) hayvanı satmak.

- d. Ev (...) hayvanlarını onaltı yaşından küçüklere satmak.
- e. Hayvanların kesin olarak öldüğü anlaşılmadan, vücutlarına tedavi maksatlı olmayan müdahalelerde bulunmak.
- f. Kesim hayvanları ve 4915 sayılı Kanun çerçevesinde avlanmasına ve özel üretim çiftliklerinde kesim hayvanı olarak üretimine izin verilen av hayvanları ile ticarete konu yabani hayvanlar dışındaki hayvanları, et ihtiyacı amacıyla kesip ya da öldürüp piyasaya sürmek.
- g. Kesim için yetiştirilmiş hayvanlar dışındaki hayvanları ödül, ikramiye ya da prim olarak dağıtmak.
- h. Tıbbî gerekçeler hariç hayvanlara ya da onların ana karnındaki yavrularına veya havyar üretimi hariç yumurtalarına zarar verebilecek sunî müdahaleler yapmak, yabancı maddeler vermek.
- i. Hayvanları hasta, gebelik süresinin 2/3'ünü tamamlamış gebe ve yeni ana iken çalıştırmak, uygun olmayan koşullarda barındırmak.
- j. **(Değişik:9/7/2021-7332/5 md.)** Hayvanlara cinsel saldırıda bulunmak veya tecavüz etmek.
- k. Sağlık nedenleri ile gerekli olmadıkça bir hayvana zor kullanarak yem yedirmek, acı, ıstırap ya da zarar veren yiyecekler ile alkollü içki, sigara, uyuşturucu ve bunun gibi bağımlılık yapan yiyecek veya içecekler vermek.
- l. **(Değişik:9/7/2021-7332/5 md.)** Bakanlıkça belirlenen tehlike arz eden hayvanları üretmek, sahiplenmek, sahiplendirmek, barındırmak, beslemek, takas etmek, sergilemek, hediye etmek ve bunların ülkemize girişini, satışını ve reklamını yapmak.
- m. **(Ek:9/7/2021-7332/5 md.)** Hayvanlara işkence yapmak veya acımasız ve zalimce muamelede bulunmak.
- n. **(Ek:9/7/2021-7332/5 md.)** Ev hayvanını terk etmek.

Yukarıda belirtilen maddelerin uygulanması Yerel Yönetimlere göre değişkenlik göstermektedir. Ayrıca geçici bakımevlerinde yeterli büyüklükte yaşam alanı, sağlıklı gıda ve su, temizlik konularında yerel yönetimlerce belirlenmiş bir standart uygulanmamaktadır. Bu nedenle uygulamaların ne oranda ve ne şekilde gerçekleştiğine göre hem bölge halkı hem de o bölgede yaşayan hayvanların güncel yaşam şekli etkilenmektedir.

Alınabilecek Önlemler ve Yaptırımlar

Ülkemizde özellikle köpek popülasyonu kontrolsüz bir şekilde giderek artmakta ve bu durum sadece hayvanlardan hoşlanmayan bireylerin şikayetçi olmasının yanı sıra hayvan, insan ve çevre sağlığı için de bir tehdit oluşturmaktadır.

İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Strateji Başkanlığı tarafından 13-21 Ocak 2022 tarihinde Ankara, Adana, Balıkesir, Bursa, İzmir, Kayseri, Malatya, Samsun, Şanlıurfa, Trabzon, Erzurum ve İstanbul'da 1.105 kişi ile "Sokak Hayvanlarına Bakış ve Toplumsal Güvenlik Algısındaki Yerleri" konulu bir anket yapılarak toplumun sokak hayvanları konusunda görüşü belirlenmeye çalışılmıştır. Katılımcılar "**Sokak hayvanlarını tehlikeli buluyor musunuz?**" sorusuna % 34 'Evet' ve % 45 'Hayır'; "**Hayvanları severim**" sorusuna % 82.1 'Evet' ve % 9.2 'Hayır'; "**Sokakta yaşayan hayvanları daha çok severim**" sorusuna % 40 'Katılıyorum' ve % 27.5 'Katılmıyorum'; "**Sizce sokak hayvanları toplanıp barınaklara götürülmeli midir?**" sorusuna % 39.3 'Evet götürülmeli' ve % 45 'Hayır doğal ortamlarında bırakılmalı' cevaplarını vermişlerdir. Yine aynı katılımcıların % 79.3'ü **Hayvanseverliğin "İnsani bir görev"**; % 44.8'i "**Dini bir görev**", % 63.2'si ise "**Vatandaşlık görevi**" olarak belirtmişlerdir. Bu ankette alınan cevaplarla "Kentsel mekânlardaki artış, yeşil alan sayısındaki azalışla birlikte insanların hayvanlarla daha fazla yakınlaştığı, evsel atıkların plastik poşetlerle köpeklerin erişemeyeceği çöp konteynerlerine atılması nedeniyle sayısı artan köpeklerin besine ve suya erişebilmek için doğrudan insana muhtaç hale geldiği ifade edilebilir. Artan kedi ve köpek sayısı ile birlikte besine erişim engelleri bir arada düşünüldüğünde, kentsel alanlarda yaşayan köpeklerin agresif davranışlar sergilediği, diğer sokak hayvanlarına, yaban hayatına, cana ve mala zarar verme davranışları içinde olduğu görülmektedir." sonucuna varılmıştır.

Bugün gelinen durumda toplum olarak hayvanları sevmemize rağmen onlarla sağlıklı ve doğru bir iletişim kuramadığımızı görmektediriz. Yerel yönetimler tarafından yaygın ve düzenli bir şekilde kısırlaştırma yapılmaması sonucu oluşan kontrolsüz üreme neticesinde artan köpek popülasyonu sosyalleşme eksikliği, alfa köpek (sürü içerisinde, diğer bireyler tarafından kararlarına uyulan ve lider konumundaki köpek), alan koruması, korku, ağrı, avlanma içgüdüleri gibi sebeplerle saldırgan olmaktadır.

Açık ortamda bir köpek ile karşılaşıldığında hayvanın esnemesi, dudaklarını yalaması, bakışlarını kaçırmaması, başını başka yöne çevirmesi, kulaklarını düşürmesi, çömelmesi, alçalıp popoyu sallama veya kuyruğunu altına sokması veya sırtüstü yuvarlanması itaatkar davranışlar olarak değerlendirilmemelidir. Hırlamanın başlaması, diş gösterme, vücudun sertleşmesi ve bakışlarının odaklanması köpeğin ısıracığının işareti olarak kabul edilir. Bu nedenle böyle başıboş bir köpekle karşı karşıya kalındığında asla hayvanla göz teması kurulmamalı, olabildiğince sakin kalınmalı, baş başa yöne doğru çevrilmelidir. Eğer köpek size doğru yaklaşmaya başlarsa yavaşça geri çekilmeli, ancak asla köpeğe sırtınız dönük olmamalı veya koşulmamalıdır. Çünkü köpeğin aksi yönüne doğru koşmak onun av içgüdüünün tetiklenmesine ve sizi kovalamasına neden olabilir. Yakınıınızda ağaç, bank veya çöp kutusu gibi bir nesne ile bir sırt çantası veya

ceketi köpeklerle aranızda koyarak bir bariyer oluşturabilir veya köpeğin size fazla yaklaşmasını engellenebilir. Geri çekilme ve bariyer kullanma girişimlerine rağmen köpek yaklaşmaya devam ederse, onları korkutmak için yüksek sesle “Hayır!” veya “Git!” diye sert ve iddialı bir sesle bağırılabilir. Bu, köpeğin ürkmeye ve geri çekilmesine neden olabilir. Kendinizi savunmak için elinizde bulunanlar ile köpeğin burnuna veya kafasına vurmaya çalışılabilir. Eğer her şeye rağmen yere düşülürse top gibi kıvrılır ve baş ve boyun kollarla sarılarak korunulmaya çalışılır. Saldırı sonrası, oluşan yaralanma küçük görünse bile enfeksiyon riski ve kuduz gibi hastalıklar açısından bir doktor tarafından hemen tıbbi yardım alınmalıdır.

Görsel yayınlarla toplum şiddet (aile içi, çocuğa, erişkine, hayvana) ve şiddetin nasıl önleneceği konularında bilgilendirilmelidir. Medya üzerinden ve okullarda verilecek “Hayvan Sevgisi”, “Bir Hayvanın Sorumluluğunu Alabilme”, “Sahipli ve/veya Sokakta Yaşayan Bir Hayvana Nasıl Yaklaşılmalı” gibi hayvanlarla ilgili konuları içeren bir eğitim programı oluşturulmalıdır. Böylece yetişen yeni nesillere erken yaşta bu dünyada tek varlığın insan olmadığı, diğer canlılarla birlikte yaşadığımızı ve her canlının yaşam hakkına saygı duyulması ve haklarının korunması gerekliliği öğretilmelidir.

İvedilikle dişi, erkek ayrımı yapılmadan sokaklarda yaşayan hayvanlar kısırlaştırılmalı, paraziter ilaçlamaları ve aşılamaları yapılarak 5199 sayılı Kanun gereğince alındıkları yerlere bırakılmalıdırlar. Kısırlaştırma seferberliği yanında hayvan üretimi ve satışı yapan işletmelerin kontrolleri etkin şekilde yapılarak, popülasyonun sınırlandırılmasına yardımcı olunmalıdır.

Evcil hayvanların terk edilmesinin önüne geçilmesi için, evcil bir hayvan ile yaşamak isteyen bireylerin seçilecek hayvan türü, hayvan bakımı, sağlığı ve sorumluluğu gibi konularda bir eğitim alması sağlanmalıdır. Çip yerleştirme işleminin tamamlanması ile birlikte hayvanını terk eden kişilere cezai yaptırım uygulanmalı ve bir daha hayvan sahiplenmesi engellenmelidir. Ülkemizde bir kişi tarafından bakımı üstlenilmeyip halen sokaklarda yaşamak zorunda kalan kedi ve köpeklerin sayısı net olarak bilinmemektedir. En kısa sürede var olan gerçek hayvan sayısı belirlenmeli ve istatistiki veri tabanı oluşturulmalıdır. Her hayvan için kimliklendirilme çalışmalarının tam ve etkin bir şekilde yürütülmesi sağlanmalıdır.

Geçici bakımevi ve barınak tanımlamaları ayrıntılı bir şekilde tanımlanmalı ve her belediyede kurularak, standardizasyonu sağlanmalıdır. Bu yerlerin kapasitesine uygun veteriner hekim, veteriner sağlık teknikeri ve hayvan bakıcısı, personel bulunmalıdır. Çalışan yardımcı personel hijyen, hayvan davranışları, hayvan refahı ve bakımı, hayvanların tutulması ve yakalanması konusunda eğitilmelidir.

Tek sağlık çerçevesinde oluşturulacak politikaların yürütülmesi ve kısırlaştırma, bakımevlerinde hastalıklara ve/veya rehabilitasyona ilgili tedavi protokollerinin belirlenmesi için veteriner hekimlerin varlığı büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle yerel Belediyelerde Veteriner İşleri Müdürlüğü, Büyükşehir Belediyelerinde ise Veteriner Halk Sağlığı Daireleri kurularak veteriner hekim istihdamı artırılmalıdır.

Terk edilmiş ve bu nedenle sokaklarda yaşamak zorunda kalan kedi ve köpek popülasyonunun azaltılmasında, halen bakımevlerinde tutulan tehlikeli ırklar ve bunların rehabilitasyonu konularında üniversitelerin veteriner fakültelerinde ilgili alan akademisyenlerin, Türk Veteriner Hekimleri Birliği'nin, belediye ve özel klinik veteriner hekimlerinin görüşleri alınarak ve/veya yapılacak çalıştaylar (örn. Türk Veteriner Hekimleri Birliği Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Veteriner Hekimliği Çalıştayı, 2023) ile sorunlar ve çözüm önerileri konusunda ortak bir yol haritası çizilmelidir.

Unutulmamalıdır ki önemli olan kanun yapmak değil, denetimlerle saptanan aksaklıkları veya hataları yasalara göre değerlendirmek ve gerektiğinde cezai işlem uygulamaktır. Aksi taktirde yapılan kanunlar, yönetmelik ve yönergeler sadece kağıt üzerinde kalacaktır. Halen yürürlükte olan 5199 sayılı Kanunun doğru bir şekilde uygulanması ve usulsüz bakım, şiddet, cinsel istismar ve tecavüz durumlarında verilecek adli para cezaları ile hapis cezalarının ertelenmemesi hem insanlar hem de hayvanlar için güvenli bir ortam oluşmasını sağlayacaktır. Bir zamanlar evde yaşarken sokağa terk edilen ve/veya sokaklarda doğan evcil hayvan popülasyonunu azaltılması için ötenazi-uyutma yani öldürülerek yaşam hakkının elinden alınması ne insani ne de ahlaki bir davranış değildir. Bu nedenle gerek evimizde gerekse dış ortamda birlikte olduğumuz yakın dostlarımız kedi ve köpekler ile doğru bir iletişim kurmayı öğrenerek ve kendimiz kadar onların da yaşam haklarını gözeterek ortak yaşamı başarmalıyız.

Kaynaklar / References

- Bergström A., Frantz L., Schmidt R. et al. (2020) Origin and genetic legacy of prehistoric dogs. *Science* 370 (6516): 557-564.
- Branson S., Boss L., Hamlin S. Et al. (2020). Animal-Assisted Activity in Critically Ill Older Adults: A Randomized Pilot and Feasibility Trial. *Biological Research For Nursing*. 2020, 22(3): 412-417.
- Branson S., Boss L., Padhye N.S. (2017). Effects of Animal-assisted Activities on Biobehavioral Stress Responses in Hospitalized Children: A Randomized Controlled Study. *J Pediatric Nursing* 36, 84-91.
- Branson S.M., Boss L., Cron S. et al. (2017). Depression, loneliness, and pet attachment in homebound older adult cat and dog owners. *J Mind and Medical Sciences* 4 (1), 38-41.
- Branson S.M., Boss L., Padhye N.S. et al. (2019). Biopsychosocial Factors and Cognitive Function in Cat Ownership and Attachment in Communitydwelling Older Adults. *Anthrozoös* 32:2, 267-282.
- Branson S.M., Cron S., (2022). Pet Caretaking and Risk of Mild Cognitive Impairment and Dementia in Older US Adults. *Anthrozoös* 35(2), 203-217.
- Gee N.R., Rodriguez K.E., Fine A.H., Trammell J.P. (2021). Dogs Supporting Human Health and Well-Being: A Biopsychosocial Approach. *Front. Vet. Sci.* 8, 630465.
- Larson, G., Fuller D.Q. (2014). The Evolution of Animal Domestication. *Annu. Rev. Ecol. Evol. Syst.* 45, 115-136.
- Morey D.F. (1994). The Early Evolution of the Domestic Dog. *Am. Sci.* 82, 336-347.
- Purugganan, M.D. (2022). What Is Domestication? *Trends Ecol. Evol.* 37, 663-671.

Resmi Gazete. Tarih: 1/7/2004, Sayı: 25509

Resmi Gazete. Tarih: 2021, Sayı: 5199

Türk Veteriner Hekimleri Birliği (TVHB) (2023). Çevre, Sokak Hayvanları ve Yaban Hayatı Komisyonu Komisyon Raporu. *Türk Veteriner Hekimleri Birliği Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Veteriner Hekimliği Çalıştayı*, 17 Aralık.

URL 1 (2022). “Tarım ve Orman Bakanlığı 393 Bin 771 Evcil Hayvanı Kayıt Altına Aldı”, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, <https://www.tarimorman.gov.tr/Haber/5471/Tarim-Ve-Orman-Bakanligi-393-Bin-771-Evcil-Hayvani-Kayit-Altina-Aldi>

Virués-Ortega J., Buéla-Casal G. (2006). Psychophysiological Effects of Human-Animal Interaction: Theoretical Issues and Long-Term Interaction Effects. *J of Nervous and Mental Disease* 194(1), 52-57.

Yazar Hakkında / About Author

Prof. Dr. Alev Akdoğan Kaymaz | İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa | aakaymaz[at]iuc.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4457-6856

1987 yılında İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden mezun olmuş ve 1991 yılında aynı fakültenin İç Hastalıkları A.D.'nda Doktora tezini tamamlamıştır. Halen aynı birimde görevine devam eden araştırmacının çalışma konuları arasında: kedi ve köpeklerde nefroloji ve üroloji, geriatri, endokrin hastalıklar, hayvan davranışları ile hayvan hakları yer almaktadır. Bir kızı ve dört kedisi vardır.

Prof. Dr. Alev Akdoğan Kaymaz | İstanbul University-Cerrahpaşa | aakaymaz[at]iuc.edu.tr | ORCID: 0000-0003-4457-6856

She graduated from Faculty of Veterinary Medicine, Istanbul University in 1987 and completed her doctorate thesis in Department of Internal Medicine in 1991. The research subjects of the researcher, who still works in the same unit, include: nephrology and urology, geriatrics, endocrine diseases, animal behavior in cats and dogs and animal rights. She has a daughter and four cats.